

Wat hebben we een indrukwekkend 2018 beleefd! Een jaar waarin we als Friezen met elkaar hebben laten zien wat Mienskip betekent : Ergens de schouders onder zetten en met elkaar tot een mooi resultaat komen. Een provincie waar we elkaar helpen, iedereen een kans krijgt om mee te kunnen doen en waar samen zoveel leuker is dan alleen.

In 2007 gaven we het startschot voor een ambitieus plan. Het Culturele Hoofdstad-jaar barstte uiteindelijk van de saamhorigheid én werkgelegenheid. We willen samen met jou, de Provincie en het Wetterskip deze energie en dit zelfvertrouwen met reuzenstappen verder brengen. **Meer kansen:** ruimte voor talenten, dromen, plannen en ambities. **Meer delen :** samen mooie projecten beleven, met elkaar energie opwekken, in balans leven met de natuur en solidair zijn met elkaar.

Meer kansen, meer delen

Er valt namelijk nog zoveel te winnen voor een sociaal, betaalbaar, leefbaar, gezond, groen, bereikbaar, ondernemend en cultureel prachtig Fryslân. Voor nu, maar vooral ook voor de toekomst. Voor onze kinderen en kleinkinderen. Oneliners en oogkleppen, daar doen we niet aan. Dit is een actieprogramma voor de lange termijn. De economie draait beter en dat geeft ruimte om te investeren in onze sterkste, maar ook kwetsbaarste punten: de mienskip en ús lanskip.

Dat is hard nodig. Er zijn nu nog teveel mensen zonder baan en de arbeidsmarkt verandert razendsnel. Voorzieningen verdwijnen. In 2030 is 1 op de 5 Friezen 65 jaar of ouder. Minder mensen wonen op het platteland, met gevolgen voor de vergrijzing en ontgroening van de dorpen.

Onze CO₂ -uitstoot is niet meer acceptabel. Boeren zitten in de knel. We willen onze kinderen niet opzadelen met een vervuild milieu en landschapspijn of met een tekort aan schoon water of goede grond. Onze toeristische en culturele sector doen het goed, maar kunnen veel beter ingericht worden om aantrekkelijk te worden en te blijven.

We gaan voor een mienskip waarin echt iedereen mee kan doen, werk heeft en werk kan houden in een nieuwe economie. In het onderwijs, met een baan, op een stageplek, in een voorstelling of bij een energieproject in het dorp. In een landschap waar de weidevogels weer terug zijn en het openbaar vervoer duurzaam en innovatief geregeld is. In wijken en dorpen waar jij je ideeën en talenten kunt realiseren.

Als we iets willen, dan lúkt het. Dat hebben we met elkaar laten zien in 2018. We haakten de grootste gehaakte deken ter wereld. Honderden sporters deden mee aan activiteiten, ook mensen met een beperking. We maakten voorstellingen met onze dorps - en wijkgenoten. Bedachten nieuwe uitvindingen op festivals. Ontvingen duizenden toeristen. Onze kinderen ontdekten hun talent en boeren een groener pad.

We keken gezamenlijk omhoog bij De Reuzen en stonden massaal te juichen langs de Elfstedenroute bij die andere reus. Wat gebeurde er een boel in 2018. **PvdA Fryslân wol trochsette blinder**. Doorzetten met impactvolle projecten op het gebied van een **sociale provincie, open cultuur, eerlijke en sterke economie, schoon water, biodiverse natuur en droge voeten**. Door met elkaar te werken aan onze provincie, is iedereen zeker van een mooie toekomst.

Programmacommissie 2019

Waarde(n)vol Fryslân

Wat heb jij nodig om gelukkig te zijn in Fryslân? We kunnen wel zingen dat het 'it bêste lân fan ierde' is, maar daar zijn wel belangrijke dingen voor nodig. Een fijne wijk of een prettig dorp met goede voorzieningen. Onderwijs, om verder te komen met je ambities en talenten. Leuk werk, gezellige activiteiten en sociale contacten. Relaxed kunnen bewegen of fanatiek kunnen sporten. Zorg dichtbij als je dat nodig hebt. Een omgeving met gezonde lucht, gezond water en veilige wegen om met goed vervoer overal en uiteindelijk weer thús te komen.

Met PvdA Fryslân ben jij zeker van alle dingen die jij belangrijk vindt. Samen met een heleboel andere Friezen. Je wilt dat we voor elkaar zorgen, dat iedereen een eerlijke kans krijgt om mee te doen en dat we eerlijk delen. Dat iedereen recht heeft op een fijne plek om te wonen. Dat de politiek luistert, tijd voor je maakt en dingen doet die echt iets toevoegen. Dat we niet voor groter, maar voor beter gaan. Dat we verantwoordelijkheid nemen voor alle mensen, maar ook voor de natuur. Dat zijn de waarden van de PvdA.

Bewoners in de kopgroep

Adem eens diep in en kijk om je heen. Wat een ruimte hebben we hier!

Waarom zou de overheid zich dan ook bemoeien met wijken en dorpen die zelf hun toekomst willen organiseren? Wij gaan net als jij voor ruimte, zodat Friezen zelf aan de slag kunnen en mogen met openbare inrichting, duurzaamheid en voorzieningen. Zeker van zelf aan de slag kunnen en een provincie die je helpt bij plannen waar de mienskip beter van wordt.

- Met het Iepen Mienskip Fonds konden dorpen, wijken en andere groepen mensen voorstellingen en projecten met elkaar organiseren. Dat zorgde voor saamhorigheid, toeristen, talentontwikkeling en verbinding. We willen dit fonds doorzetten en uitbreiden, ook voor grotere en duurzame projecten.
- Soms willen bewoners iets goeds doen voor de buurt, elkaar of de natuur maar zit regelgeving in de weg. Dat is de omgekeerde wereld natuurlijk. Daarom willen we experimenteer-wetgeving voor die ideeën die juist het positieve verschil maken.
- Er zijn mensen die niet de weg weten te vinden naar hulp of de politiek, wij geven hen support en een stem.

Meer kansen op de arbeidsmarkt

Je talent inzetten. Erkenning krijgen. Geld verdienen voor een zeker bestaan.

De economie draait goed. Maar nog niet voor alle Friezen. Dat moet anders. De arbeidsmarkt vergrijsst en we hebben iedereen nodig in de toekomst. Thuiszitters, eigenlijk-veel-meer-kunners, zij-instromers, handige Harry's...Iedereen heeft recht op meedoen.

- Ticket foar de Takomst : Iedere Fries krijgt de mogelijkheid om verder te leren, nieuwe netwerken te vinden, zich om te scholen en cursussen te doen op toegankelijke plekken zoals dorpshuizen en wijkcentra, waar onderwijs en bedrijfsleven samen komen. Dat is hard nodig voor mensen die nog niet meedoen, maar ook voor mensen die nieuwe dingen moeten leren om mee te komen in de nieuwe economie. We willen garant staan voor de 250 euro die mensen vaak niet kunnen missen in de eerste stap naar scholing
- Takomst Spots, toegankelijke plekken in de provincie waar we met Leerwerk Loket Fryslân zorgen dat Friezen kunnen omscholen, bijscholen en kennis kunnen maken met nieuwe vaardigheden en banen
- Gastvrij Fryslân geldt ook voor de arbeidsmarkt, we willen zorg dragen voor goede werk - en woonomstandigheden voor nieuwe Friezen
- Het klimaat verandert, daar moeten we onze omgeving en huizen / panden op aanpassen. We zetten ons in voor het opleiden van installatietechnici. Goed voor het milieu, goed voor werk

Meer kansen en eerlijker delen in de economie

Het MKB levert de meeste banen en impact op onze mienskip. Ondernemers met lef, doorzettingsvermogen en een visie op een houdbare economie. Wij vinden dat die ondernemers meer support en erkenning verdienen. Zij verdienen een eerlijk proces als het gaat om subsidietrajecten en nieuwe plannen, met praktische steun bij innovaties.

- Kleinere subsidiebedragen toegankelijk met minder grote eisenlijsten, minder tijdsinspanning en kortere doorlooptijden
- Fatsoenlijke aanbestedingsregels die passen bij de aard en schaal van opdrachten, zodat lokale bedrijven echt een eerlijke kans krijgen
- Kritischer kijken naar de grote subsidiebedragen naar ondernemingen die ook met organische groei verder komen of beter kunnen bijdragen aan de maatschappij zoals met banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt

Met elkaar zeker van een gezond en groen Fryslân

We zadelen onze kinderen toch niet op met een milieu-erfenis?

Verdroging van het veen, een veel te hoge CO₂-uitstoot, een dramatische terugloop van weidevogels en insecten, hoosbuien en hittedagen, landschapspijn, ganzenoverlast en een landbouwsector die onder druk staat. Problemen die stuk voor stuk wijzen op een disbalans in de natuur. Helaas verloopt de huidige aanpak stroperig. Een belangrijke oorzaak is dat er te weinig samenhangende maatregelen zijn. Het blijft nu steken in losse initiatieven en plannen toegespitst op deel- problemen en symptomen. We moeten allemaal ons steentje bijdragen aan de aanpak van het klimaatprobleem. Gezamenlijk.

- We zadelen onze volgende generatie niet op met vervuilde lucht en grond, maar zetten door met Valuta voor Veen. Met CO₂-certificaten hoeven grote vervuilende partijen niet meer af te kopen in Venezuela, maar in Fryslân. We maken regionaal een wereldwijd verschil met boeren die de CO₂ in de grond houden.
- We hebben alle kennis en nieuwe ideeën nodig op dit gebied. In het komende jaar willen we een atelier als Places of Hope veel nauwer betrekken bij politieke besluitvorming, maar ook landelijk samenwerken in CO₂-deals. Daar ontstaan de oplossingen voor de toekomst en het draagvlak om nú te beginnen.
- Mede door Kening fan de Greide zijn er boeren in transitie naar natuurinclusief 'buorkje'. Wat ons betreft komt er een voortbordurend intensief kennis- en cultuurprogramma met ambassadeurs en bedrijfsbezoeken, maar ook projecten om het bewustzijn en deze omslag te versnellen.
- Projecten en plannen waarmee we het klimaat positief kunnen beïnvloeden stimuleren we, Provincie en Wetterskip moeten actief en vernieuwend aan de slag met klimaatadaptie
- We zetten vaart achter de aanleg van natuurvriendelijke oevers, die helpen bij schoner water
- Extreme droogte, extreme buien. Zaken waar het Wetterskip op moet anticiperen, want ons betreft met een flexibel peilbeheer. Zo houden we droge voeten, maar ook voldoende water.

Groene kansen voor iedereen betaalbaar

Huurders met een smalle beurs willen het liefste in de grotere kernen met voorzieningen wonen. Dit heeft gevolgen voor de bevolkingssamenstelling in de dorpen. Het Fries Sociaal Planbureau voorziet daarbij dat door de vergrijzing binnen een á twee decennia er een groot aantal woningen op de koopmarkt beschikbaar komt. Dit kan grote gevolgen hebben voor de leefbaarheid in de dorpen en met name de kleinere kernen. De gemeenten hebben de verantwoordelijkheid voor het volkshuisvestelijke beleid binnen hun eigen gemeente. De hierboven geschetste ontwikkelingen zijn gemeentegrens overstijgend. Daarom ligt er absoluut een taak voor de provincie, ook om de transitie voor iedereen betaalbaar te houden.

- Wat ons betreft in onderzoek om de opgaven scherp te krijgen, in het tegengaan van verkrotting te voorkomen en vooral samen met burgers aan de slag te gaan met initiatieven voor nieuwe vormen van wonen en experimenten met snel demontabele woningen. Hoe kunnen we dat voor elkaar krijgen? Door te onderzoeken of we een provinciale huisvestingsverordening kunnen toepassen.
- We willen de ruimte geven aan demontabele huizen en duurzame herbestemming, zodat ook jongeren kunnen blijven wonen in het dorp waar hun hart ligt en ze later kunnen doorstromen, dit scheelt veel extra bouwen en behoudt de jonge generatie voor leefbaarheid en vrijwilligerswerk
- Griene foar Elkenien-fonds, zodat ook mensen met een krappe beurs zonnepanelen of andere vormen van duurzame energie kunnen inschakelen, maar ook projecten als tegels er uit / groen er in voor goede waterberging en een fijne leefomgeving
- We ondersteunen alleen duurzame energiecoöperaties die ervoor zorgen dat de opbrengsten werkelijk naar bewoners terugkomen

Alles houdt waarde

- We stimuleren hergebruik van grond, materialen, water
- Het Wetterskip moet koploper worden in het halen van energie uit oppervlaktewater en zuiveringsslib, gebruik van cellulose uit wc-papier in wegaanleg enz.
- We willen het Friese MKB helpen om fossylFrij te worden door financieel instrumentarium te bieden (FSFE-geld nog aantrekkelijker maken) , handhaving milieuregels, organisatie ondersteunen

Samen groen uit, samen groen thuis

PvdA Fryslân gaat ervoor dat Fryslân de doelen van het klimaatakkoord Parijs versneld haalt. Dit omdat we niet alleen het beste, maar ook het groenste en gezondste lân fan ierde willen zijn. De verkeersinfrastructuur voor auto's is voor de komende jaren klaar. Geen nieuw asfalt meer. We zetten de komende periode vol in op veiligheid en duurzaam vervoer, met pilots en ruimte voor experiment.

Want of je nu 12, 42 of 82 bent...je hebt een bestemming. School, stage, naar een goede vriendin. Zeker zijn van je reis en daarmee je toekomst en sociale leven is enorm belangrijk.

- Via het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy (FSFE) helpen we gemeenten, dorpen en wijken bij het plaatsen van voldoende oplaadpunten voor elektrische auto's
- We faciliteren onderzoeken en pilots die samen reizen, knooppuntenvervoer met busjes van de post en andere bezorgdiensten mogelijk maakt. De Tomme Omheech-uitvinding van Heeg zou zomaar een regionaal dekkende app kunnen worden

Meer kansen voor cultuur en toerisme

Van 2018 hebben we geleerd dat cultuur een ongelofelijk grote economische waarde heeft, maar net zo belangrijk: een sociale waarde. Nieuwkomers deden vriendschappen en vaardigheden op tijdens festivals. Mensen met een beperking deden mee aan de European Sports For All Games. Eenzame wijkgenoten vonden elkaar in verhalen. Een bijstandsmoeder kreeg zelfvertrouwen door het maken van locatiemateriaal. Boeren kwamen op een groen pad door blazers en voorstellingen. Blinden genoten door hulp toch van de Reuzen. Buurmeisjes uit Heechterp deden samen een circusact, verlegen trompettisten stonden op een enorm podium in Sneek, mensen met niet aangeboren hersenletsel schitterden in een fotoreportage. Dat zelfvertrouwen en perspectief is wat ons betreft goud waard.

Wat ons betreft krijgt de Legacy vorm door culturele projecten die bijdragen aan:

Merk Fryslân

De wize wêrop at we yn ús provinsje nije ekonomy, duorseme danwol sirkulêre businessmodellen en ûnderskiedend kultuertoerisme mei sense of place realisere kinne. It merk giet fierder dan de marketing en belibbing fan ús lânskip, erfskip, sporten en taal. It stiet ek foar ús produkten, tsjinsten en wurkwise 'Friesland Style'.

#ekonomy #ekology #bioferskaat #kultuurtoerisme #senseofplace #wetterprovinsje

Mienskip Fryslân

De wize wêrop at we groepen, regio's, doarpen as wiken sosjaal en kultureel fersterke kinne. Soms is dat troch in bewust wêzen yn kennis en debat, in oare kear troch foarstellings as projekten. Ferbyldzjing en ferbining binne it semint.

#actievewijkenendorpen #kennisendebat #theworld

Minsk Fryslân

It losmeitsje, ûntdekke en fierder bringe fan yndifidueel talint. By alle doelgroepen. Mar ek wizen wêrop at we earmoede, iensemhyd en beheining fuortnimme kinne en dêrmei kwaliteit fan libjen taheakje kinne.

#elkeniendochtmei #talintontwikkeling #leefberhyd

Over de culturele basis.

- De geleerde les van 2018? Makers, dorpen en wijken de ruimte geven om evenementen, voorstellingen en andere projecten te realiseren. Het Iepen Mienskip

Fûns - en ook in XL-vorm - kan hier aan bijdragen, evenals het in stand houden van een ticketing-garantiefonds zodat grote voorstellingen ontwikkeld kunnen worden

- We geloven in Méér Muziek in de Klas, maar ook productiehuizen voor meertaligheid en erfskip, waar profs en amateurs én jong en oud elkaar stimuleren om woorden en verbeelding te geven aan onze unieke factoren van Fryslân
- Fan taalpolizei naar taalwille! We geane foar nije en kreatievere wizen fan Frysk ûnderwiis, basisskoallen mear begeisterje en boeie mei bredere lessen
- Gastvrij Fryslân is onze nieuwe norm vanaf LF2018. Met een uitgebreid kennis - en feedbackprogramma willen we toeristisch Fryslân een blijvend level hoger brengen: meer plezier en creativiteit in het ontvangen van gasten, meer omzet én...de komende 4 jaar meer aandacht voor schitterende gebieden die achterblijven in de toeristische agenda
- Ideeën op gebied van gratis en toegankelijk toerisme - zoals het ontsluiten van fiets - en wandelpaden - kunnen rekenen op onze steun

Fryslân blijvend in beweging

Hoe zien de Friese zomers er uit zonder Skûtsjesilen, kaatsen of fierljeppen? Hoe klinkt het op zaterdagochtend zonder enthousiaste kreten op het voetbalveld? Hoe compleet is een Sneekweek zonder gehandicaptenklasse? Welke impact heeft sport en gezond samenzijn op mensen die anders alleen thuis zitten? Als we luidop zeggen dat Fryslân zo'n sportieve, gezonde en sociale provincie is, hebben we echt nog meer te doen op het gebied van sport en bewegen.

- (Cultuur)sporten verdienen meer regionale support, zonder deze uitingen zijn onze Friese seizoenen oerend saai en de dorpen zonder bloeiend verenigingsleven, zonder beweging worden we een stram en eenzaam volk
- Sport als preventie moet meer aandacht krijgen

Leefbaar, lang en gezond

In wat voor Fryslân willen we leven? Wie willen we met elkaar zijn? Wat voor landschap en cultuur laten we na aan onze kinderen? Vragen van groot belang waar de Provincie en het Wetterskip mee verantwoordelijk voor zijn. In 2018 hebben we geleerd door de bril van de Global Goals naar Fryslân te kijken. 'We gaan voor een Fryslân waar ieder zijn/haar hart kan volgen, waar iedereen gezien en gewaardeerd wordt en waar iedereen op een eigen manier kan bouwen aan een mooie wereld. Voor vandaag én de toekomst.'